

8 ÚČETNÍ A DAŇOVÉ DOPADY OPRAVNÝCH POLOŽEK

8.1 Vymezení opravných položek

Opravné položky jsou používány v podvojném účetnictví jako účetní nástroj zásady opatrnosti, která je zakotvena do § 25 odst. 3 ZÚ. Účetní jednotky při oceňování aktiv ke konci rozvahového dne zahrnují jen zisky, které byly k rozvahovému dni dosaženy, a berou v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky, jakož i všechna snížení hodnoty bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření účetního období zisk nebo ztráta.

Tuto zásadu vyjadřují rezervy, opravné položky a odpisy majetku. Opravnými položkami se vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku; odpisy majetku vyjadřují trvalé snížení jeho hodnoty. Opravné položky jsou tedy používány pro takové snížení hodnoty, které je možno za určitých okolností zrušit, lze tedy očekávat návrat k původní pořizovací ceně.

V praxi je důležité od sebe odlišit dvě situace – trvalé znehodnocení aktiva od snížení hodnoty vyjadřovaného opravnou položkou. Jako příklad trvalého znehodnocení je možno uvést zničení stroje v důsledku požáru od elektřiny, zničení zásob ve skladu v důsledku jejich napadení hlodavci. Naopak snížení hodnoty vyjadřované opravnou položkou se používá v případech, kdy je stroj stále provozuschopný, avšak jeho využití bude omezeno sníženou poptávkou po výrobcích, případně jeho možná prodejní cena je významně nižší než účetní zůstatková cena. U zásob pak opravná položka přichází do úvahy tehdy, pokud jsou zásoby fyzicky bezvadné, ale jejich budoucí prodejní cena je nižší než pořizovací cena evidovaná v účetnictví. Jak v případě stroje či zásob se může změnou tržních podmínek cena opět zvýšit, a dojde pak následně ke zrušení opravné položky.

Podrobnosti o účtování opravných položek přináší § 55 vyhlášky. Opravné položky se vytvářejí pouze k účtům majetku v případech snížení ocenění majetku v účetnictví prokázaném na základě inventarizace majetku. Opravné položky se vytvářejí jen v případech, kdy snížení ocenění majetku v účetnictví není trvalého charakteru nebo není snížení ocenění vyjádřeno jiným způsobem, např. reálnou hodnotou. Při inventarizaci se posuzuje výše a odůvodněnost vytvořených opravných položek. Opravné položky lze vytvářet i v případech, kdy tak stanoví ZoR, účtujeme tedy o zákonných opravných položkách k pohledávkám.

Tvorba opravných položek se účtuje na vrub nákladů a opravná položka se sníží, popřípadě zruší, vyúčtováním ve prospěch nákladů, pokud inventarizace neprokáže opodstatněnost její výše. Opravné položky nesmí mít aktivní zůstatek a nelze je tvořit na zvýšení hodnoty majetku.

Konečné zůstatky opravných položek jsou vykazovány v aktivech ve sloupci korekce a snižují brutto hodnotu aktiv.

PŘÍKLAD 33

Tvorba a zúčtování opravné položky k zásobám zboží

Kapitálová korporace eviduje konečný zůstatek na účtu zboží v částce 400 000 Kč. Na základě provedené inventarizace bylo zjištěno, že u tohoto zboží se očekává prodejní cena v příštím roce pouze 150 000 Kč. Korporace zaúčtovala níže uvedené operace:

1. Vytvoření účetní opravné položky ve výši 250 000 Kč.
2. Vyskladnění zboží v původní pořizovací ceně 400 000 Kč.
3. Dosažená prodejní cena činí 145 000 Kč, vystavena faktura odběrateli.
4. Rozpuštěna účetní opravná položka 250 000 Kč.

132-Zboží		196-Opravná položka ke zboží		559-Tvorba opravných položek	
KZ 400 000			1. 250 000	1. 250 000	
	2. 400 000		KZ 250 000		4. 250 000
		4. 250 000			
KZ 0			KZ 0		
504-Prodané zboží		604-Tržby za zboží		311-Odběratelé	
2. 400 000			3. 145 000	3. 145 000	

Smyslem zaúčtování opravné položky k datu inventarizace bylo snížení výsledku hospodaření o 250 000 Kč, tedy vyjádřit očekávanou ztrátu z prodeje zboží. V následujícím účetním období, kdy k prodeji skutečně došlo, je vykázána ztráta pouhých 5 000 Kč, protože rozpuštěná opravná položka kompenzovala ztrátu mezi dosaženou prodejní cenou 145 000 Kč a hodnotou prodaného zboží 400 000 Kč.

Zaúčtované náklady na tvorbu opravných položek nejsou daňově uznatelné, pokud se nejedná o opravné položky k pohledávkám vytvořené dle ZoR (viz dále). Při sestavení daňového přiznání je tedy nutno zaúčtovaný náklad na účtu 559 vyloučit z daňového základu. Vylučuje se jak tvorba, tak i zrušení opravné položky. Ve výše uvedeném příkladu je ztráta z prodeje zboží daňově uznatelná. Tato situace je v praxi poměrně častá, že náklad na tvorbu opravné položky není daňově uznatelný, ale následně vzniklý náklad (ztráta z prodeje či z vyřazení aktiva) daňově uznatelný je.

8.2 Obecná pravidla pro tvorbu zákonných opravných položek k pohledávkám

Zákonné opravné položky jsou upraveny zákonem č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů. Pro účely této publikace se budeme zabývat pouze opravnými položkami k nebankovním pohledávkám, jejichž tvorba je dostupná běžnému podnikatelskému subjektu.

Zákon o rezervách v úvodních ustanoveních (§ 1 až 4) vymezuje základní pravidla pro tvorbu zákonných opravných položek k pohledávkám. Jedná se zejména o tato pravidla:

1. Opravnými položkami se rozumí opravné položky vytvořené k **rozvahové hodnotě** nepromlčených pohledávek a zaúčtované podle zvláštního právního předpisu. Rozvahovou hodnotou pohledávky se rozumí jmenovitá hodnota nebo pořizovací cena pohledávky zaúčtovaná na rozvahových účtech poplatníka bez vlivu změny reálné hodnoty (oceňovacího rozdílu).
2. Opravné položky lze tvořit pouze k pohledávkám, o kterých bylo při jejich vzniku **účtováno ve výnosech** a takto vzniklý příjem nebyl podle zvláštního právního předpisu příjmem osvobozeným od daně z příjmů nebo nezahrnovaným do základu daně z příjmů nebo zahrnovaným do samostatného základu daně z příjmů anebo základu daně pro zvláštní sazbu daně.
3. Opravné položky se netvoří k pohledávkám vzniklým z titulu cenných papírů a ostatních investičních nástrojů, úvěrů, zápůjček, ručení, záloh, plnění ve prospěch vlastního kapitálu, úhrady ztráty obchodní korporace, smluvních pokut a úroků z prodlení, poplatků z prodlení, penále a jiných sankcí ze závazkových vztahů, k pohledávkám nabytým bezúplatně a k souboru pohledávek.
4. V případě nakoupení (úplatného nabytí) pohledávky postoupením může nový majitel (postupník) tvořit opravné položky k rozvahové hodnotě pohledávky pouze tehdy, pokud uhradil její pořizovací cenu.
5. Věřitel nesmí tvořit opravné položky k pohledávkám, jestliže má k dlužníkovi současně splatné dluhy a neprovede vzájemný zápočet pohledávek.
6. Opravné položky mohou tvořit poplatníci daně z příjmů právnických osob také u pohledávek, o kterých bylo při jejich vzniku účtováno v souladu s právními předpisy upravujícími účetnictví snížením zaúčtovaných daňově uznatelných nákladů. Příkladem může být pohledávka za zaměstnancem, kterému byla korporací přeúčtována část nákladů na pohonné hmoty spotřebované při soukromém použití automobilu.

Dále opravné položky mohou tvořit poplatníci daně z příjmů právnických osob také u pohledávek, o kterých bylo v důsledku oprav účetních chyb minulých období účtováno rozvahově a pro účely zjištění základu daně bylo nutné o celou jejich hodnotu zvýšit výsledek hospodaření. Příkladem může být situace, kdy korporace zapomněla zaúčtovat pohledávku z prodeje pozemku a zjistila to až v následujícím účetním období. Pohledávka byla zaúčtována oproti

- účtu 425-Jiný výsledek hospodaření minulých let a výnos z prodeje pozemku musí být dodaněn v dodatečném daňovém přiznání.
7. Poplatník je povinen v souvislosti s podáním daňového přiznání prověřit odůvodněnost tvorby opravných položek a jejich skutečný stav porovnat s výší, kterou může poplatník uplatnit podle ZoR v základu daně z příjmů.
  8. Tvorba opravných položek uplatněná jako výdaj (náklad) na dosažení, zajištění a udržení příjmů musí být vždy zaúčtována v podvojném účetnictví.
  9. Opravné položky se zruší vždy ke dni ukončení podnikatelské činnosti, ke dni předcházejícímu den vstupu do likvidace nebo ke dni předcházejícímu den účinnosti rozhodnutí o prohlášení konkursu. Opravné položky nelze vytvářet v průběhu likvidace nebo v průběhu insolvenčního řízení v době trvání účinků prohlášení konkursu.
  10. Opravné položky se nezruší u pohledávek nabytých při přeměně obchodní korporace. Při přeměně obchodní korporace může pokračovat nástupnická obchodní korporace v tvorbě opravných položek započatých zanikající nebo rozdělovanou obchodní korporací, a to za podmínek, které by platily pro zanikající nebo rozdělovanou obchodní korporaci, pokud by se přeměna neuskutečnila.
  11. Opravné položky slouží ke krytí ztrát z odpisu pohledávek, k nimž jsou vytvořeny, nebo ke krytí rozdílu mezi jmenovitou hodnotou pohledávky a její pořizovací cenou sjednanou při postoupení postupníkovi. Opravné položky se zruší ve stejném období, kdy pominuly důvody, pro které byly vytvořeny.

8.3 Opravné položky k malým pohledávkám

Pro malé pohledávky, jejichž hodnota v okamžiku vzniku nepřevýšila 30 000 Kč, je možno dle § 8c ZoR uplatnit rychlou tvorbu zákonných opravných položek. Pokud od splatnosti pohledávky uplynulo více než 12 měsíců, je možno v období, za které se podává daňové přiznání, vytvořit opravnou položku až do výše 100 % její neuhrazené rozvahové hodnoty bez příslušenství. Pohledávka nesmí být promlčena.

U každé pohledávky se testuje tzv. hodnotová a osobní podmínka dlužníka za období. Je nutno zkoumat, zda celková hodnota pohledávek vzniklých vůči témuž dlužníkovi, u nichž uplatňuje poplatník v tomto období postup dle § 8c ZoR, nepřesáhne částku 30 000 Kč.

O pohledávce, k níž byla vytvořena opravná položka podle tohoto ustanovení, je poplatník povinen vést samostatnou evidenci.

PŘÍKLAD 34

Tvorba a zúčtování zákonné opravné položky k pohledávce

Kapitálová korporace eviduje pohledávku za odběratelem z titulu prodeje zboží včetně DPH ve výši 25 000 Kč, jejíž splatnost byla 20. 12. 2016. V průběhu roku 2017 nedošlo k její úhradě a dlužník nereagoval na upomínky k platbě. Proto byla k datu závěrky

k 31. 12. 2017 vytvořena 100% zákonná opravná položka k této pohledávce. V roce 2018 byla pohledávka odepsána do daňově uznatelných nákladů.

Zaúčtované účetní operace:

1. Vytvoření účetní opravné položky ve výši 25 000 Kč.

V dalším účetním období bylo zaúčtováno:

2. Odpis pohledávky 25 000 Kč.

3. Rozpuštění opravné položky 25 000 Kč.

311-Odběratelé		391-Opravná položka k pohledávce	
KZ	25 000		1. 25 000
		2. 25 000	KZ 25 000
			3. 25 000
KZ	0		KZ 0
558-Tvorba zákonných opravných položek		546-Odpis pohledávky	
1.	25 000		
		2. 25 000	
		3. 25 000	

V kalendářním roce 2017 byl zaúčtován a daňově uplatněn náklad z titulu tvorby opravné položky, v roce 2018 pak bude daňově uznatelný náklad z odpisu pohledávky kompenzován v hospodářském výsledku rozpuštěním opravné položky. Všechny zaúčtované náklady v tomto příkladu jsou daňově uznatelné.

8.4 Opravné položky k dalším pohledávkám

Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám dle § 8a ZoR mohou v období, za které se podává daňové přiznání, vytvářet poplatníci daně z příjmů, kteří vedou účetnictví, za podmínky, že od konce sjednané doby splatnosti pohledávky uplynulo více než:

- 18 měsíců, až do výše 50 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 30 měsíců, až do výše 100 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky.

Povinnost přistoupit k vymáhání pohledávky soudním, rozhodčím nebo správním řízením zákon nařizuje pouze u pohledávky nabyté postoupením, a to v případě, kdy hodnota pohledávky v okamžiku jejího vzniku byla vyšší než 200 000 Kč. Pouze po zahájení řízení může poplatník tvořit zákonnou opravnou položku.

Opravné položky nelze uplatnit u pohledávek již odepsaných na vrub výsledku hospodaření, a dále u pohledávek vzniklých:

- za členy obchodní korporace za upsaný vlastní kapitál,
- mezi spojenými osobami vymezenými v ZDP.

Opravné položky se zruší, pokud pomínou důvody pro jejich existenci nebo pokud pohledávka, k níž byla opravná položka vytvořena, se promlčela, popřípadě nastaly důvody, za nichž se odpis pohledávky považuje za výdaj (náklad) na dosažení, zajištění a udržení příjmů podle ZDP.

PŘÍKLAD 35

Nakoupená pohledávka a opravná položka

Společnost nabyla 15. 9. 2016 postoupením pohledávku ve jmenovité hodnotě 150 000 Kč za 80 000 Kč. Pohledávka měla splatnost 15. 1. 2015 a k datu závěrky 31. 12. 2016 společnost vytvořila zákonnou opravnou položku dle § 8a ZoR. Protože od splatnosti pohledávky uplynulo více než 18 měsíců (únor 2015 až prosinec 2016), je nárok tvořit zákonnou opravnou položku 50 % k rozvahové hodnotě pohledávky.

Dne 15. 3. 2017 dlužník zaplatil částku 100 000 Kč s tím, že žádná další platba již nebude následovat. Zbytek pohledávky mu společnost písemně prominula.

Datum	Účetní operace v roce 2016	tis. Kč	MD	D
15. 09. 2016	Požizovací cena nakoupené pohledávky	80	315	325
20. 09. 2016	Úhrada požizovací ceny	80	325	221
31. 12. 2016	Tvorba zákonné opravné položky	40	558	391

Datum	Účetní operace v roce 2017	tis. Kč	MD	D
15. 03. 2017	Úhrada od dlužníka:	100	221	–
	– vyrovnání pohledávky	80	–	315
	– výnos z úhrady	20	–	646
15. 03. 2017	Zrušení opravné položky	40	391	558

8.5 Opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení

Poslední probíranou skupinou jsou opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení. Pokud poplatník přihlásí do insolvenčního řízení svou pohledávku za dlužníkem, pak může až do výše rozvahové hodnoty nepromlčených přihlášených pohledávek vytvořit 100% zákonnou opravou položku. Tuto tvorbu může uplatnit pouze v období, ve kterém byla pohledávka přihláшена. Tyto opravné položky se zruší v návaznosti na výsledky insolvenčního řízení nebo v případě, že pohledávku účinně popřel insolvenční správce, věřitel nebo dlužník. Dále se mohou zrušit při postoupení pohledávek nebo jiném naložení s pohledávkou.

8.6 Opravné položky k cizoměnovým pohledávkám

Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny (§ 4 odst. 12 ZÚ). U pohledávek a závazků vyjádřených v cizí měně jsou účetní jednotky povinny použít současně i cizí měnu; tato povinnost platí i u opravných položek, pokud majetek a závazky, kterých se týkají, jsou vyjádřeny v cizí měně.

V okamžiku vzniku cizoměnové pohledávky je tak v účetnictví zaúčtována cizoměnová hodnota a ocenění v Kč pomocí kursu stanoveného ve vnitropodnikové směrnici účetní jednotky. Tam může být stanoven pevný kurs nebo aktuální kurs ČNB. Ke konci rozvahového dne je nutno pohledávku přecenit, přepočítat aktuálním kursem ČNB k rozvahovému dni.

Pokud k pohledávce znějící na cizí měnu jsou tvořeny opravné položky, pak jsou dle ZÚ evidovány i v cizí měně. U pohledávek vznikají ke konci rozvahového dne kursově rozdíly. Jsou-li k pohledávce vytvořeny opravné položky, pak účtujeme o jejich snížení nebo zvýšení pomocí účtů 558 nebo 559, neúčtují se kursově rozdíly. Tento závěr byl přijat na Koordinačním výboru Ministerstva financí v příspěvku číslo KV 79/12.10.05 – Opravné položky k pohledávkám v zahraniční měně. Dle společného závěru Ministerstva financí a Komory daňových poradců je umožněna pouze korekce opravné položky, nikoliv účtování o kursových rozdílech na účty finančních nákladů nebo finančních výnosů. Vytvořené opravné položky nesmí přesahovat stanovené procento z rozvahové hodnoty pohledávky.

PŘÍKLAD 36

Cizoměnová pohledávka a opravné položky

Společnost zaúčtovala pohledávku za odběratelem z titulu prodeje zboží ve výši 5 000 EUR aktuálním kursem 27,80 Kč. Splatnost této pohledávky je 31. 5. 2015. K datu účetní závěrky 31. 12. 2015 je aktuální kurs ČNB 27,50 Kč/EUR.

K datu účetní závěrky 31. 12. 2016 pohledávka dosud nebyla uhrazena, kurs je 27,00 Kč/EUR. Společnost se rozhodla vytvořit zákonnou opravnou položku k pohledávce. Protože uplynulo více než 18 měsíců od její splatnosti, je možno vytvořit 50% zákonnou opravnou položku dle § 8a ZoR a uplatnit tento náklad jako daňově uznatelný.

V průběhu roku 2017 pohledávka také nebyla uhrazena. Dlužník na upomínky nereagoval, a nepodařilo se ho ani navštívit v jeho sídle. Vzhledem k výši pohledávky a komplikacím při vymáhání se rozhodlo vedení společnosti k 31. 12. 2017 pohledávku odepsat. Kurs je 26,00 Kč/EUR.

Datum	Účetní operace v roce 2015	EUR	Kurs	Kč	MD	D
02. 05. 2015	Prodej zboží odběrateli	5 000	27,80	139 000	311	604
31. 12. 2015	Kursový rozdíl		27,50	1 500	563	311
31. 12. 2015	KZ přepočtené pohledávky	5 000	27,50	137 500	311	

Datum	Účetní operace v roce 2016	EUR	Kurs	Kč	MD	D
31. 12. 2016	Kursový rozdíl		27,00	2 500	563	311
31. 12. 2016	KZ přepočtené pohledávky	5 000	27,00	135 000	311	
31. 12. 2016	Vytvoření 50% zákonné opravné položky dle § 8a ZoR	2 500	27,00	67 500	558	391

Datum	Účetní operace v roce 2017	EUR	Kurs	Kč	MD	D
31. 12. 2017	Kursový rozdíl		26,00	5 000	563	311
31. 12. 2017	KZ přepočtené pohledávky	5 000	26,00	130 000	311	
31. 12. 2017	Dotvoření zákonné opravné položky do 100 % dle § 8a ZoR			62 500	558	391
31. 12. 2017	Odpis pohledávky	5 000	26,00	130 000	546	311
31. 12. 2017	Rozpuštění zákonné opravné položky	5 000	26,00	130 000	391	558

8.7 Shrnutí

- Opravné položky jsou účetním nástrojem pro realizaci zásady opatrnosti, vyjadřují snížení hodnoty aktiv.
- Používají se v situacích, kdy snížení hodnoty není nevratné, tedy aktivum není nevratně fyzicky poškozeno nebo zničeno.
- Náklady na tvorbu opravných položek jsou daňově uznatelné pouze v případech stanovených ZoR. Jedná se o opravné položky k pohledávkám, které při svém vzniku byly zaúčtovány do zdanitelných výnosů. Dalšími předpoklady pro tvorbu je uplynutí určité lhůty od splatnosti pohledávky nebo přihlášení pohledávky do insolvenčního řízení na dlužníka. Pohledávky nesmí být promlčené.
- Tvorba opravných položek k zásobám je daňově neuznatelným nákladem. Po prodeji zboží bude opravná položka rozpuštěna a kompenzuje tak ztrátu z prodeje zásob. Tato ztráta je daňově uznatelná.
- Účetní opravné položky k aktivům tak mnohdy vyjadřují ztrátu, která v budoucnu bude daňově uznatelná.
- Tvorba nebo zúčtování opravných položek v řadě případů navazuje na inventarizaci majetku k datu řádné účetní závěrky. Je však možno účtovat o opravných položkách i častěji na základě rozhodnutí účetní jednotky. Pravidla pro tvorbu a rušení opravných položek je vhodné upravit ve vnitropodnikové směrnici.